

LA RECREACIÓ DEL PAISATGE NURIENC. ELS INICIS DEL TURISME RELIGIÓS A CATALUNYA (1866-1967)

Resum

Les peregrinacions de l'edat moderna a Núria van crear-hi un determinat paisatge simbòlic que molt aviat va ser oblidat. La irrupció del fenomen del turisme de masses, molt creixent en el darrer segle, ha modificat el paisatge nurienc i el seu simbolisme religiós i espiritual.

D'ençà del tractat de Baiona de 1866, que facilità l'accés de pelegrins francesos a Núria, va augmentar l'afluència de pelegrins d'aquesta nacionalitat, amb la consegüent aparició de prescripcions a les guies turístiques franceses sobre les qualitats i valors del santuari. Ensenms, el final dels conflictes carlins i l'aparició de l'excursionisme van treure el santuari de Núria del seu aïllament. A partir d'aleshores el Bisbat d'Urgell, propietari del santuari, de la mà del bisbe Benlloch (1907-1919), dels diversos capellans administradors i la Junta d'Obra del Santuari (1896), va iniciar el disseny d'un producte de turisme religiós, que va tenir el seu màxim apogeu abans de la Guerra Civil.

En la comunicació es descriurà aquest producte a partir de documentació inèdita vinculada a la seva promoció i difusió, els recursos, les comunicacions, la modificació del paisatge, la implicació d'artistes i arquitectes com Josep Danés, que ja ha estat prou estudiat, la creació d'una determinada espiritualitat i la política hotelera d'ençà de l'arribada massiva de turistes francesos fins a la frustrada conversió de Núria en un referent del turisme religiós, que no s'aconsegueix impulsar amb els actes de la Coronació Canònica de la Mare de Déu l'any 1967.

Paraules clau: santuari de Núria, turisme religiós, paisatge, turisme de muntanya, coronació de la Mare de Déu de Núria, robatori de la Mare de Déu de Núria

Miquel Sitjar i Serra
Doctorand en Turisme
Cultural a la UdG

Abstract: *The recreation of the landscape of Núria. The beginning of religious tourism in Catalonia (1866-1967)*

Pilgrimage in Núria in modern times created a certain symbolic landscape which was soon forgotten. The emergence of the phenomenon of mass tourism, which increased in the last century, has modified its landscape and its religious and spiritual symbolism.

Since the Bayonne Treaty of 1866, which made the access of French pilgrims to Núria easy, the influx of pilgrims of this nationality increased, with the consequent apparition of prescriptions in French guidebooks about the qualities and values of the sanctuary. At the same time, the termination

of Carlist conflicts and the rise of hiking ended with the isolation of the sanctuary of Núria. From that time, the bishopric of Urgell, owner of the sanctuary, together with Bishop Benlloch (1907-1919), several administrator priests and the *Junta d'Obra del Santuari* (1986), started the design of a product of religious tourism which had its apogee before the Civil War.

We are going to describe this product from unpublished documentation linked to its promotion and dissemination, resources, communication, modification of the landscape, implication of artists and architects, like Josep Danés, who has been deeply studied, the creation of certain spirituality and the hotel policy since the massive arrival of French tourists until the frustrated conversion of Núria to a referent of the religious tourism, which could not be promoted with the acts of the Canonical Coronation of the Virgin in 1967.

Key words: Sanctuary of Núria, religious tourism, landscape, mountain tourism, coronation of the Virgin of Núria, robbery of the Virgin of Núria

Com qualsevol altra indústria, el turisme produeix uns béns i serveis, a partir d'una matèria primera que és transformada per crear un nou producte, que, de vegades, pot tenir poc a veure amb la matèria original. L'objecte d'estudi d'aquest treball és el procés de recreació i mutació del paisatge nurienc, un paisatge que, com qualsevol altre, tothom percep sota uns determinats condicionants, constituïts de vegades per factors i actors exògens. Aquest fenomen és especialment significatiu, d'ençà de l'aparició del turisme religiós de masses, propiciat pel fordisme,¹ que va modificar les antigues peregrinacions i romiatges. Mai com en els últims temps el turisme ha estat a Núria un actor transformador. Em referiré sempre al fenomen modern i contemporani de turisme de masses, perquè és el que ha estat més transformador. Sens dubte, les antigues peregrinacions a Núria eren també formes de turisme religiós, que també van transformar el paisatge. A elles, però, els va mancar la pluralitat de mirades del turisme contemporani. Les tindrè en compte, però no ocuparan altre espai que el d'emmarcar l'evolució cap a la plenitud del turisme entre els segles XIX i XX.

Aquesta investigació ha de permetre conèixer les fases de creació de la imatge del paisatge nurienc, el seu desenvolupament i les seves crisis, i aporta bases per a la reflexió sobre el futur, lligat a l'evolució que hagi de tenir el turisme en general i el turisme religiós en particular en els actuals contextos religiosos i econòmics.

Vull advertir que no pretenc fer cap judici de valor sobre la major o menor adequació de l'evolució de les diverses imatges turístiques generades per la indústria turística a la muntanya nurienc. Considero, tanmateix, que ha estat inevitable una pèrdua d'aquella autenticitat, que tan feliços faria avui els turistes més exigents, però que ha acabat esborrada. Potser cap dels models de desenvolupament turístic que hi ha hagut o hi haurà no podrà retornar-nos aquella autenticitat, perquè, del barroc ençà, la visió del paisatge nurienc ha

estat contaminada per elements exògens. Els salms i Virgili al barroc, i el model suís durant el tradicionalisme i el regionalisme noucentistes, han estat les guies de la imatge emesa des de la muntanya de Núria.²

El paisatge de Núria en les peregrinacions antigues

Fins al segle XVI, el pelegrinatge a Núria, amb totes les dificultats de transport, era vist com un exercici d'ascesi i de purificació, una mena d'experiència de desert i de solitud, que es veia coronada per l'arribada gloriosa al santuari. Així, el pelegrí a Núria reforçava la seva convicció que la vida cristiana era un camí, que no reporta cap plaer, l'objectiu de la qual era arribar a l'autèntic santuari, la pàtria celestial, a la visió de Déu en el traspàs d'aquesta vida a l'altra. Tant era així que, en aquells temps, els bisbes de Girona, en les autoritzacions de les caritats al santuari, llavors recentment destruït pel terratrèmol de 1427, no s'estaven de qualificar el camí al santuari com a molt solitari i temible.³

Tanta era la basarda que provocava, que els pelegrins invocaven sovint l'ajut de la Mare de Déu per superar els accidents molt possibles en un camí estret d'alta muntanya. El viatge a Núria, doncs, no era, com ja ha quedat dit, una font de plaer, sinó una activitat de risc, plena d'angoixa, que no complaïa gens els seus protagonistes. La riquesa i la bellesa del paisatge nurienc van ser ignorades fins que els poetes i literats del Renaixement i del Barroc varen interpel·lar el paisatge, humanitzant-lo i apropant-s'hi des d'una perspectiva humanitzadora de la seva grandiositat. El poeta nurienc Andreu Puig (1599-1633) va ser el primer a llegir amb simpatia el camí de Núria, sobretot les fonts i torrents, que veia baixar feliços i contents d'haver passat per davant del santuari.⁴

Francesc Marés, l'autor de la primera història de Núria, publicada l'any 1666, va reflectir en la seva prosa la nova teologia de la cultura humanística, amiga i enamorada dels paisatges amics dels homes, convidats a perdre la por ancestral a la muntanya i a la seva vasta solitud. La *Gràcia* de Déu, segons Marés, es manifestava amb més facilitat a la muntanya de Núria, com predica la nova espiritualitat, que llegia i interpretava la muntanya, seguint una lectura simbòlica de la Bíblia, molt més coneguda i valorada que en èpoques passades. Marés fou el primer d'interpretar i llegir el paisatge de la plana del santuari com una representació de Jerusalem, que, en terminologia mística cristiana, significava el Cel.

Posada esta santa capella i casa en lo mig d'estes altes muntanyes, apar, que sia una representació de la santa ciutat de Jerusalem, de la qual diu David, que estava circuida de muntanyes (Salm 124: «et montes in circuitu eius») perquè es tan hermosa a la vita que apar una petita ciutat rodejada de muralles, torres i baluards.⁵

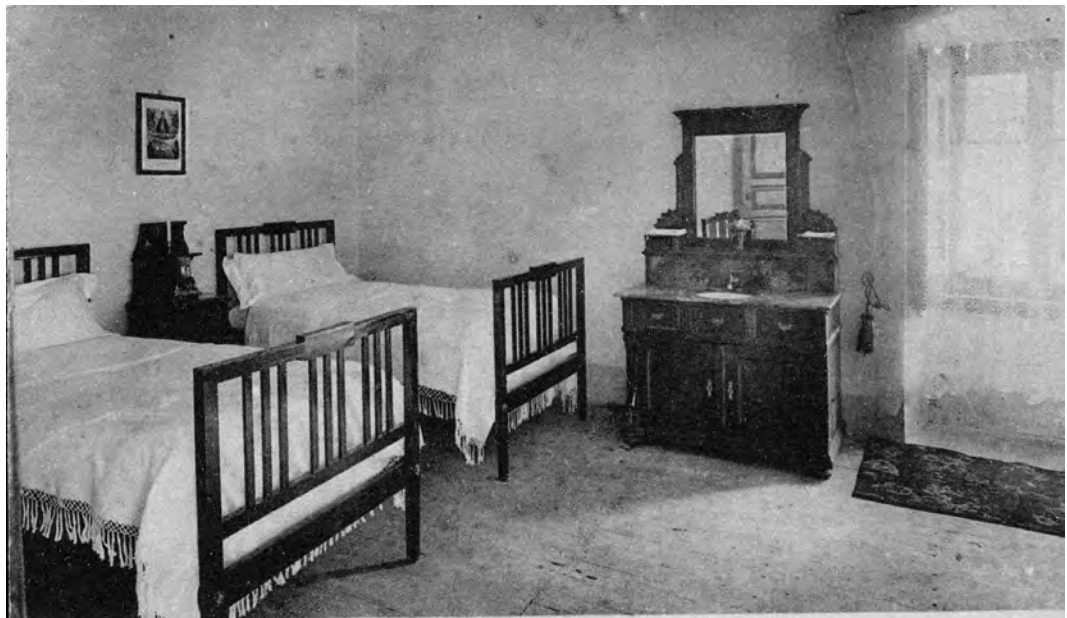
Possiblement aquesta pàgina tan suggestiva de Marés va tenir alguna influència en el disseny del paisatge sagrat contemporani, en el qual l'arquitecte Josep Danés hi posa un edifici, l'església, amb muralles, torres i baluards.

L'aparició del turisme francès

El desenvolupament del turisme, tal i com el coneixem avui, es dona abans a França que a les nostres terres, perquè ja hi ha una societat industrialitzada i una classe mitjana que disposa del lleure necessari per a gaudir de sojorns amb les corresponents pernoctacions. En dona una mostra la guia turística d'Adolphe Laurent en el seu *Itinéraire General de la France* (1862, p. 725-726), on, com pertoca a una guia turística ja moderna, avisa sobre la capacitat de l'hostatgeria (unes 100 places) i sobre la fama del lloc, inferior, segons ell, al santuari de Font Romeu.⁶

El desenvolupament del turisme francès cap a Núria va tenir sens dubte alguna importància en el reviscolament en territori francès d'antigues tradicions nuriènques. Des de l'any 1862, i en alguns anys successius, el vicari capítular del bisbat d'Elna-Perpinyà va demanar permís al prefecte per «faire une quete dans le departament au profit de la Chapelle de Notre Dame de Nuria».⁷ La col·lecta la feien unes persones, dites aplegadors, que provenien de la

Imatge d'inicis del
segle xx de l'interior
d'una habitació de
l'hotel de Núria,
austera per als
paràmetres d'avui,
però prou còmoda
per a l'època. És de
remarcar que l'escassa
decoració és religiosa
i vinculada a la
tradició del santuari.
(Col·lecció de Miquel
Sitjar i Serra)

més antiga tradició nurienca que es va reviscolar en aquell moment a l'Estat francès. Ja a la Barcelona del segle XVI, els aplegadors havien tingut un paper de difusors del nom i dels miracles de Núria, i els seus successors a l'Estat francès feien el mateix, i a més actuaven d'agents turístics.⁸

Un impuls definitiu al turisme religiós el va donar el tractat de Baiona (1866), que preveu passos a la frontera entre Espanya i França, a la zona de Llivia: «los caminos que siguen españoles y franceses que van de peregrinación al santuario de Núria en España, pasando por Er y Finestrelles.»

El turisme religiós francès és exigent, culte i acomodat, moltes vegades molest amb la franquesa, la brutícia i la poca cultura religiosa del santuari. D'ençà de l'incendi del santuari l'11 de setembre de 1860, i aprofitant la necessària reconstrucció, s'inicien els treballs de transformació del lloc per fer-lo competitiu en vista a les noves exigències que venien del nord i que no trigarien massa a venir del sud. S'inicia, a més, un delicat equilibri entre autenticitat i artificiositat que va donar lloc a alguns debats que continuen presents.⁹

Els primers intents de desnaturalització: «A vós vénen les ciutats»

La ciutat de Barcelona, sobretot d'ençà de la publicació l'any 1902 dels *Goigs de la Verge de Núria*, de Joan Maragall, que conviden les ciutats a pujar massivament al santuari, va provocar també canvis en la política turística, que va iniciar desnaturalitzacions per part dels que volien fer-se agradables als turistes, i queixes per part dels tradicionalistes. Aquests darrers actuaven per motius diferents: hi havia un sector intel·lectual i erudit, que pretenia preservar la memòria, i un altre sector, més vinculat al món local, que lluitava per conservar una economia ramadera que no sempre sembla compatible amb l'explotació turística. O, segons com, un món local, que sempre havia administrat Núria, i que ara veia, amb recel i desconfiança uns *tour operators* (valgui l'expressió) molt allunyats geogràficament i mental dels esquemes tradicionals. Una pèrdua de protagonisme dels antics paborde i obrers de Queralbs, que, a més, potser també exigien una part del pastís.

Tot i que la força inspiradora dels canvis ve provocada per l'eslogan «Voltada de soledats», encunyat pel poeta Maragall, que es va convertir en una falca publicitària, la veritat és que, com tota transformació turística, la imatge emesa acaba essent molt diferent de la imatge percebuda: la solitud queda fatalment rompuda per la mateixa naturalesa del fenomen turístic. Aquest és un fet molt habitual en la indústria turística.

Des de l'últim quart del segle XIX, el pla de Núria va començar a omplir-se d'edificis que superaven en volum l'antic santuari. (Col·lecció de Miquel Sitjar i Serra)

El nou temple i el pantà (1911)

La primera crítica a la desnaturalització del paisatge i tradicions per fer-les avinents a la nova època del turisme de massa ve del folklorista Rossend Serra i Pagès, que criticà les variacions en el vestuari dels pastors (ell en diu «pastors modernistes») i també la línia arquitectònica no pirinenca del projecte del futur santuari, que va ser finalment inaugurat l'any 1911,¹⁰ i que substituïa l'antiga capella i arraconava els vestigis arquitectònics antics medievals i moderns. Tot un sacrifici de l'autenticitat en defensa de la comoditat i la bona estada del turisme de masses o de les *ciutats* somiades per Maragall.

L'any 1912 la companyia La Canadenca va presentar un projecte de construcció d'un pantà que va mobilitzar els sectors intel·lectuals i erudits de Barcelona, en concret de l'excursionisme militant de Cèsar August Torras, que no podia tolerar la desaparició d'un paisatge sota les aigües, mentre que el Bisbat, administrador turístic del santuari, candidat a ser a negat sota les aigües, guardava un silenci que ha fet sospitar que la seva aposta passava per un acord amb La Canadenca que constituïa una modificació radical del paisatge, fent un pantà i reedificant el santuari més amunt d'on és ara, en un punt assolat i obert, que permetria fer evolucionar el turisme religiós pastoral cap a una altra mena de turisme, molt

més còmode, molt més obert, i jugant en l'efecte mirall del santuari reflectint-se en les aigües límpides del pantà.

El projecte, però, no va concretar-se i ja el 1914 va ser desestimat. Amb tot, una part n'ha perviscut i s'ha executat en la petita presa que prové d'aquell projecte faraònic i que ha contribuït a canviar la imatge de Núria, amb l'efecte mirall del santuari reflectit sobre les aigües, que és la imatge de Núria des de la segona meitat del segle xx, la qual no té res a veure amb el palau de la reina dels pastors, tothora envoltada de sons ramats, i circuida de rius, com ho eren els jardins del paradís terrenal, i els llocs amens que evoquen l'antiguitat clàssica, i que ja no són visibles a causa de la presa.

La carretera i el cremallera (1914-1931)

Qualsevol destinació turística moderna de masses ha de tenir resolts els accessos. Un canvi en ells pot significar la modificació d'aquella destinació turística, sobretot en el turisme modern, que ve essencialment definit pel transport. Els nous turistes ja no s'assemblen a aquells pelegrins medievals que, com els de la Núria medieval, sabien acceptar la vasta solitud del viatge.

El santuari de Núria, tal i com s'havia conegut fins aleshores, va començar a desaparèixer l'agost de 1914 amb la visita del bisbe Benlloc, que va manar començar a fer els estudis sobre la viabilitat d'una carretera, un funicular o un tren cremallera. En aquella històrica visita hi ha una escena de comiat molt curiosa entre el bisbe i un pastor històric de Queralbs, en «Titó», que per a mi representa el món antic que mor i s'acaba, i que no em puc estar de reproduir:

Finalitzà aquell acte amb el despido dels pastors, que, amb reverència exemplar, besaren l'anell del senyor bisbe, dient-li tots «a reveure», menys lo vell Titó, que amb convenciment i commovedora emoció lo digué: «Fins l'Eternitat, perquè jo ja sóc molt vell, i no el tornaré a veure.»¹¹

En efecte, ni el vell pastor ni el vell santuari ja no es tornaran a veure i han quedat definitivament instal·lats en l'eternitat.

El projecte episcopal de renovació de Núria, beneït per la burgesia barcelonina, delerosa de tenir a la vora un lloc d'esbarjo muntanyenc com els de Suïssa, tan valorada pels nous corrents del turisme europeu, es pot analitzar des de l'estètica arquitectònica de Josep Danés, que ha estat estudiat per Joaquim Maria Puigvert amb tot luxe de detalls. Per fer-ho calia, però, fer una tasca prèvia, molt més material, que consistia a requalificar antics

terrenys comunals i convertir-los a nous usos turístics. Comença a morir un paisatge, per al qual només queden els rèquiems cantats pels poetes ja l'any 1911,¹² quan hi va haver una de les primeres transformacions arquitectòniques que hem esmentat.

Els bisbes d'Urgell, vist que els treballs de la carretera o cremallera evolucionaven amb bon ritme, i aviat s'acabarien i caldria preveure espai per al turisme i les seves masses, expropiaren el juny de 1922 als pastors de Queralbs pastures comunals per construir-hi urbanitzacions i camins.¹³ El bisbe Guitart ho raonava també «por el número considerable de visitantes que acuden todos los años al referido santuario y que, en la sola temporada de verano, ascienden a unos 12.000». El mateix bisbe Guitart va posar ja el 3 de maig de 1922 la primera pedra d'un futur hotel, sobre terrenys també expropiats als pastors de Queralbs. Se seguiren les inauguracions dels diversos complexos de Núria, malgrat l'oposició dels pastors, fins a la vigília de la inauguració del cremallera l'any 1931, potser l'única concessió atorgada als pastors de Queralbs, que no havien admès una carretera que els hauria restringit encara més l'extensió de les seves pastures. El resultat visual de les diverses construccions adossades és un conjunt bigarrat d'edificis que, amb criteris d'avui, podrien merèixer el qualificatiu de poc integrat en el paisatge. Cal afegir-hi l'edifici de l'estació del cremallera, i el que va suposar l'arribada del tren tot l'any, i la consegüent explotació hivernal de les instal·lacions del santuari: es van construir pistes d'esquí i

La casa de Sant Antoni, com abans la casa dels Cerdans i la casa de Sant Gil, han acabat unificant-se i convertint-se en l'actual Hotel de Núria. (Col·lecció de Miquel Sitjar i Serra)

remuntadors. Núria es converteix en la pista d'esquí de Barcelona, i el paisatge hivernal va començar a conviure o a substituir les imatges bucòliques de «l'eterna primavera», evocats poèticament per Francesc Marés i Jacint Verdaguer.

La modificació final del paisatge es dona amb la ja esmentada construcció del llac de Núria. La imatge turística actual de Núria és inseparable del llac artificial, que banya el pla del santuari. Els gravats antics, les descripcions literàries i les fotografies i postals anteriors als anys cinquanta del segle xx reflectien una plana circuïda per dos torrents o rius, que es troben a la sortida de la vall, formant un únic riu, el Núria. L'any 1950, en el context dels aprofitaments hidràulics i necessitats d'embassament, s'inicia el projecte de llac artificial que va concloure l'agost de 1955.¹⁴

Aquí culmina el procés de creació d'un nou paisatge nurienc buidat dels elements tradicionals que li donaven autenticitat: els dos rius que circuïen la santa Casa, la nova església inspirada en criteris estètics tan raonables com es vulgui, però que no deixen de ser forasters i aliens al *genius loci*, i finalment el cremallera, que empara una nova forma de viatge.

La desespiritualització del paisatge. Intents frustrats de construir una nova espiritualitat

El paisatge montserratí, que acompanya el primer santuari marià de Catalunya, en el qual sempre s'ha emmirallat Núria, des dels temps de Marés, és ple de simbologies tel·lúriques i religioses, que s'han anat alimentant i recreant amb el pas dels segles d'una manera continuada.

En canvi, a Núria, coincideix l'aparició i desenvolupament del fenomen del turisme religiós de muntanya a Catalunya, amb la més gran modificació i pèrdua de valors religiosos i d'autenticitat. En alguns casos motivada per la incúria i manca de criteri dels gestors del santuari i, en d'altres, per dissorts degudes a conflictes bèl·lics tan dolorosos com la Guerra Civil espanyola i la Dictadura consegüent. Ja m'he referit als canvis que, en nom d'un model suís de desenvolupament turístic, es van fer. Tot i la voluntat de modificació radical de les antigues estructures del santuari, cal reconèixer en els promotors del model suís petites concessions conservacionistes. Així, es preserva l'arc d'entrada al vell santuari, una de les imatges més autèntiques de l'antiga devoció, que va ser aprofitat com a porta de l'exterior de la capella de Sant Gil l'agost de 1924.¹⁵

Hi ha escasses intervencions, en aquest sentit, com la construcció d'un monumental viacrucis de muntanya, una de les poques aportacions recents, en la línia d'agermanar

natura i espiritualitat. La iniciativa va provenir dels Terciaris Franciscans de Terrassa, i es va començar l'agost de 1915.

Tanmateix, l'encaix exacte entre el lleure i l'espiritualitat continuava per resoldre. Fins abans de la Guerra Civil espanyola (1936-1939) regia encara un antic precepte dictat per la Junta d'Obres l'any 1896 que deia «que no se permitirán reuniones ni diversiones profanas»,¹⁶ cosa que, sovint, era burlada, generant tensions. El conflicte bèl·lic, o millor dit, el domini anarquista sobre el santuari va operar, però, un canvi radical del paisatge i de les simbologies religioses. Es va acabar violentament amb un dels més antics vestigis de l'antigor: la capella de Sant Gil va ser cremada i enderrocada. El santuari, com a edifici, es va respectar, però fou cremada la col·lecció d'altars barrocs restaurada l'any 1930 per Joan Cuyàs. De la crema se'n salvà la imatge de la Mare de Déu, que havia estat allunyada del santuari i traslladada a França pel capellà custodi i administrador, mossèn Bonaventura Carrera.

Acabada la guerra, i establerta la pau catòlica dels vencedors, desapareguts bona part dels antics actors protagonistes dels canvis anteriors, es va afrontar, potser per primera vegada, el problema de l'encaix entre espiritualitat i lleure a Núria. De 1941 a 1967 es viu una de les etapes de més creativitat, inspirada per col·lectius catòlics populars i per capellans custodis, que pretenien tornar el culte marià als seus orígens, començant per la reconstrucció del patrimoni religiós malmès per la guerra. Es van fer ja aleshores les primeres subscripcions populars per fer el nou altar i el tron de la marededéu i substituir els cremats durant la Guerra. Es van recollir 27.334 pessetes i s'inaugurava l'altar el 8 setembre de 1941. El programa d'actuació, molt llarg, havia de finalitzar amb una solemne coronació canònica de la Mare de Déu, que havia de ser aprovada i autoritzada pel Papa, fet que acabaria per reforçar el caràcter de Núria com a lloc de pelegrinatge i recurs turístic religiós.

Les primeres actuacions de restauració varen ser reeixides. A banda de l'esmentada restauració del tron, es va refer la malmesa capella de Sant Gil, amb una admirable campanya popular, que va consistir a trametre cartes a totes les persones que es deien Núria per convidar-les a fer una aportació, a pagar un rajol o una pedra que portaria gravat llur nom per a la posteritat. La festa es va coronar amb èxit el setembre de 1951. Hi va col·laborar tothom, fins i tot els mitjans de comunicació de masses. Amb la recuperació de la capella de Sant Gil, Núria retrobava un dels espais que formaven part del seu paisatge simbòlic i mític.

El següent pas era convertir Núria en un centre de peregrinació mariana solvent i acreditat. Mai abans no s'havia plantejat per part dels gestors del santuari, més ocupats i preocupats en qüestions administratives i en gestió del turisme de lleure d'ençà de l'arribada del

cremallera. Van ser els capellans custodis, els més preocupats per la pastoral, els que van moure una campanya per obtenir la coronació canònica de la Mare de Déu de Núria amb un breu pontifici. Aquesta concessió pontificia, imprescindible per a funcionar com a santuari amb un culte acreditat a la Mare de Déu, aniria acompanyada d'una missa solemne, espot publicitari i tret de sortida d'un futur i potent recurs de turisme religiós. Varen formar equip mossèn Francesc Verdés, capellà custodi, i Reginald Mascaró, membre fundador de l'associació laica Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Núria, la qual, d'ençà de la seva fundació l'any 1956 s'havia plantejat una regeneració del culte i del turisme religiós a la vall. S'endegà una campanya, que incloïa un ambiciós projecte de remodelació d'instal·lacions i canvis en els accessos, que tenien en la construcció de la carretera un objectiu prioritari.

Enmig de dificultats de tot tipus, es va aconseguir, després de moltes suspensions i dilacions, que es fixés la data del 13 de juliol de 1967 per al solemne ofici de coronació canònica. La fixació i acceptació d'aquesta data, tan esperada, ja va tenir un punt de fracàs, perquè els promotors van haver de conformar-se a no tenir-hi construïda la carretera, que també

Romeus a Núria al camí vell a punt de fer els cants que acompanyaven el viatge, en una data indeterminada d'inicis del segle xx. (Museu Etnogràfic de Ripoll - Col·lecció Eudald Coma Llitjós, dipositada a l'Arxiu Comarcal del Ripollès)

s'havia previst inaugurar aquell dia i que significaria l'adveniment de l'era del nou turisme religiós de muntanya a Núria. Diverses trifulgues entre els pobles de la vall de Ribes sobre el traçat de la carretera, i l'oposició de la companyia explotadora del cremallera, i no cap consideració naturalística, varen retardar la redacció del projecte. S'allunyava, doncs, la possibilitat de convertir l'acte de 13 de juliol de 1967 en un acte de masses, perquè l'accés continuava essent el del cremallera, que tothom considerava aleshores molt deficient. I ho era, per manca d'inversions, sempre promeses i que s'esperaven davant la perspectiva de la festa de coronació, però que tampoc no van arribar.

Va ser letal per a la festa i per al futur de Núria, com a recurs turístic religiós, la politització de l'acte, que es va produir d'ençà que, després d'un període de dubtes, hi va haver una major implicació del Bisbat d'Urgell, aleshores presidit per Ramon Iglésias, un bisbe d'adscripció militar i franquista, que va convidar a participar en la cerimònia de coronació el general Franco, qui va delegar en el ministre de Justícia la representació. Vista la volada propagandística pro franquista que prenién les coses, i tenint en compte l'encesa lluita i controvèrsia contra la imposició franquista de bisbes forasters a Catalunya, un grup de lluitadors antifranyquistes varen projectar capgirar l'acte, i amb un cop de força, procedir al robatori i segrest de la marededéu per fer conèixer al món la situació de Catalunya.¹⁷

L'acció de protesta va ser un èxit. Van robar la imatge uns dies abans de la coronació, i van assolir un notable èxit mediàtic, mentre la festa de la coronació es feia en la data prevista del 13 de juliol de 1967, sense carretera, sense marededéu, amb poca gent i plena de jerarques franquistes que dissimulaven la incomoditat.

El fracàs de la festa de la Coronació va ensorrar definitivament el primer intent seriós de convertir Núria en un recurs de turisme religiós de masses. Els promotors d'aquell intent, sobretot el capellà custodi mossèn Francesc Verdés, va pagar car a nivell personal l'ambició justa de situar Núria a l'edat contemporània com a segon santuari de Catalunya, com ja ho havia estat en època barroca.

La creació d'un nou paisatge i uns nous recursos de turisme religiós a Núria varen quedar ajornats simbòlicament amb el robatori de la talla de la marededéu, que no va retornar al seu santuari fins uns anys després.

Núria, retornada ja la marededéu l'any 1972, continua essent una assignatura pendent del turisme religiós català.

Notes

- 1 Pel que fa als conceptes sobre turisme emprats, vegeu J. A. DONAIRE (2008), *Turisme Cultural. Entre l'experiència i el ritual*, Girona, Vitel·la.
- 2 En les darreres intervencions sobre la imatge de Núria, hi ha tingut un pes innegable l'arquitecte olotí Josep Danés i Torras. Vegeu J. M. PUIGVERT (2008), *Josep Danés i Torras. Noucentisme i regionalisme arquitectònics*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 3 Arxiu Diocesà de Girona, Q-3, 18 v.
- 4 Miquel SITJAR I SERRA (2012), *Vall de Núria. Paisatges i poetes*, Sant Vicenç de Castellet, Farell
- 5 F. MARÉS (1666), *Història i Miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria*, Barcelona, Lacavalleria.
- 6 Adolphe LAURENT, (1862), *Itinéraire Général de la France*, París, p. 725-726.
- 7 Archives Départementales des Pyrénées Orientales (ADPO), 2v, 38.
- 8 Sobre aquest i altres temes nuriençs vegeu Miquel SITJAR I SERRA (en premsa), *Núria. Un santuari dels Pirineus*, Farell, Sant Vicenç de Castellet.
- 9 Es poden llegir alguns relats de viatgers francesos a Núria a Jordi MASCARELLA; Miquel SITJAR (1997), *El món al Ripollès*, Ripoll, Consell Comarcal del Ripollès.
- 10 *El Puigmal* (5 de setembre de 1908).
- 11 *La Il·lustració Catalana*, 588 (13 de setembre de 1914).
- 12 Miquel SITJAR I SERRA (2012), *Vall de Núria. Paisatges i poetes*, Sant Vicenç de Castellet, Farell.
- 13 Arxiu Històric Provincial de Girona (AHPG), Fons Agricultura, 643.
- 14 AHPG, Fons Agricultura, 643/1.
- 15 *La Vanguardia* (17 d'agost de 1924).
- 16 Aquesta i altres informacions que segueixen apareixen a Miquel SITJAR I SERRA (en premsa), *Núria, un santuari dels Pirineus*, Farell, Sant Vicenç de Castellet.
- 17 Sobre aquest tema hi ha tota la informació a Josep CLARA RESPLANDIS (1993), *Desaparició i retorn de la imatge de Nostra Senyora de Núria: 1967/1972*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.